

УДК 336.143

Петричко Марія Михайлівна,
к.е.н., доцент кафедри обліку та фінансів,
Мукачівський державний університет

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Бюджетна політика є вагомим важелем впливу, який забезпечує оптимізацію формування доходів і використання державних фінансових ресурсів з метою регулювання соціальних і економічних процесів та забезпечення макроекономічного зростання. Мета дослідження полягає в узагальненні існуючих теоретичних підходів до визначення сутності бюджетної політики та, на їх основі, формування рекомендацій спрямованих на оптимізацію перерозподілу фінансових ресурсів через бюджет країни з врахуванням динаміки економічного розвитку. Розраховано показники еластичності доходів та видатків зведеного бюджету від валового внутрішнього продукту з використанням статистичних методів, зокрема рядів динаміки. Розглянуто сутність визначення категорії «бюджетна політика» та узагальнено підходи до її трактування. Обґрунтовано, що бюджетна політика – це сукупність прийомів та заходів держави, обумовлена нормами чинного законодавства та відповідним апаратом управління щодо акумулювання та використання фінансових ресурсів держави з метою забезпечення соціально-економічного розвитку. Досліджено основні напрямки бюджетної політики та виокремлено основні тенденції її формування в Україні. Проаналізовано доходи та видатки зведеного бюджету, визначено їх залежність від зміни валового внутрішнього продукту та окреслено основні тенденції таких змін. Досліджено чинники, які впливають на проведення бюджетної політики як основного важеля впливу на соціально-економічний розвиток країни. Запропоновано основні засади формування ефективної бюджетної політики. Наукова новизна результатів дослідження полягає в узагальненні теоретичних положень щодо функціонування бюджетної політики в Україні та обґрунтування конкретних пропозицій щодо удосконалення напрямків її проведення. Визначено, що ефективність бюджетної політики визначається її здатністю забезпечити виконання державних функцій, створити відповідні умови для стабільного розвитку економіки. Основними засадами при формуванні бюджетної політики повинні бути: створення нової моделі міжбюджетних відносин, подальша лібералізація податкової та бюджетної системи, утримання граничного обсягу дефіциту державного бюджету на економічно безпечному рівні, оптимізація видаткової частини бюджету. Обґрунтовані результати формують наукову основу для практичного вирішення проблеми функціонування бюджетної

політики в Україні.

Ключові слова: бюджет, бюджетна політика, доходи бюджету, видатки бюджету, валовий внутрішній продукт.

ВСТУП

Постановка проблеми. В сучасних умовах бюджетна політика є невід’ємною частиною фінансової політики держави та інструментом впливу на соціально економічні процеси у суспільстві. За допомогою бюджетної політики здійснюється перерозподіл фінансових ресурсів для забезпечення виконання державою покладених на неї функцій: економічної, соціальної, управлінської, оборонної тощо. Таким чином, бюджетна політика є вагомим важелем впливу, який забезпечує оптимізацію формування доходів і використання державних фінансових ресурсів з метою регулювання соціальних і економічних процесів та забезпечення макроекономічного зростання. Тому сьогодні досить актуальним питанням для економічних досліджень є аналіз сутності бюджетної політики в контексті перерозподілу фінансових ресурсів через бюджет країни з врахуванням економічного зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти формування бюджетної політики широко висвітлюються у науковій літературі. Вагомий внесок у дослідженні цієї проблеми зробили: О. Д. Василик, К. В. Павлюк, В. М. Опарін, В. М. Федосов, С. В. Мочерний, С. І. Юрій та ін. Однак, невизначеність та дискусійність багатьох

теоретико-методологічних та практичних положень бюджетної політики, необхідність розробки механізмів підвищення її результативності та ефективності вимагають подальшого дослідження цієї проблеми.

Мета статті (постановка завдання). Мета дослідження полягає в узагальненні існуючих теоретичних підходів до визначення сутності бюджетної політики та, на їх основі, формування рекомендацій спрямованих на оптимізацію перерозподілу фінансових ресурсів через бюджет країни з врахуванням динаміки економічного розвитку.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Бюджетна політика є одним із елементів фінансової політики, її важливою складовою, у якій відображаються рівень соціально-економічного розвитку країни, фінансові можливості держави, добробут громадян. Тому важливим є формування ефективної бюджетної політики з точки зору обсягу фінансових ресурсів та їх перерозподілу, які відповідають умовам економічного розвитку країни.

В економічній літературі відсутні єдині підходи до трактування змісту бюджетної політики, вітчизняні науковці висувають різні концептуальні визначення, основні з яких узагальнено в таблиці 1.

Таблиця 1

Спектр трактувань дефініції «бюджетна політика» [1, с. 37]

Автор	Визначення
Василик О.Д., Павлюк К.В.	«Сукупність заходів держави щодо організації та використання фінансів для забезпечення економічного і соціального розвитку»
Федосов В.М., Опарін В.М., Сафонова Л.Д., Романенко О.Р.	«...складова фінансової політики, що відображає сукупність державних заходів у сфері бюджету з метою регулювання економічних і соціальних процесів. Підпорядкована певній фінансовій доктрині – системі домінуючих теоретичних положень, політичних переконань, етичних ідеалів»
Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І.	«цілеспрямована і планомірна діяльність держави щодо раціонального використання важелів бюджетного регулювання, темпів та частки одержавлення національного доходу, джерел його формування та вибору оптимальної структури витрат з метою підтримання стабільного економічного зростання в країні і досягнення стратегічних цілей держави»
Огонь Ц.Г.	«... цілеспрямована діяльність держави у фінансово-бюджетній сфері»
Юрій С.І., Федосов В.М.	«...діяльність державних органів влади і управління стосовно формування та регулювання державного бюджету країни з метою забезпечення соціально-економічного розвитку та стратегічних пріоритетів держави»

Узагальнивши наведені підходи щодо трактування категорії «бюджетна політика», ми вважаємо, що бюджетна політика – це сукупність прийомів та заходів держави, обумовлена нормами чинного законодавства та відповідним апаратом управління щодо акумулювання та використання фінансових ресурсів держави з метою забезпечення соціально-економічного розвитку.

Проаналізувавши основні напрямки бюджетної політики в Україні, слід відмітити, що протягом 2005-2014 рр. головним завданням було створення базових передумов економічного росту через утримання низького рівня інфляції, стабілізацію державних

фінансів і створення стійкої фінансової системи. Формування режиму максимального сприяння бізнесу шляхом зменшення втручання держави в економіку, зниження адміністративних бар’єрів для його розвитку, модернізації податкової системи й поглиблення міжнародної економічної інтеграції України [3].

В процесі формування напрямів бюджетної політики на наступний рік обов’язковим є врахування поточної економічної ситуації та прогнозних макроекономічних показників. Так, під час визначення «Основних напрямів бюджетної політики на 2015 рік» враховано такі основні прогнозні макропоказники

економічного і соціального розвитку України на 2015 рік:

- валовий внутрішній продукт номінальний (за міжнародним стандартом системи національних рахунків 2008 року) – 1742 млрд. гривень;
- валовий внутрішній продукт реальний, темпи зростання (за міжнародним стандартом системи національних рахунків 2008 року) – 101,7 відсотка;
- валовий внутрішній продукт номінальний (за міжнародним стандартом системи національних рахунків 1993 року) – 1686,5 млрд. гривень;
- валовий внутрішній продукт реальний, темпи зростання (за міжнародним стандартом системи

національних рахунків 1993 року) – 101,7 відсотка;

- індекс споживчих цін (грудень до грудня попереднього року) – 105,4 відсотка;
- індекс цін виробників (грудень до грудня попереднього року) – 107,3 відсотка;
- рівень безробіття населення віком 15-70 років, визначений за методологією Міжнародної організації праці — 7,8 відсотка [2].

Бюджетна політика як частина фінансової та економічної політики залежить від ефективності її проведення. Головним інструментом проведення такої політики є визначення обсягу ВВП (рис. 1) та рівня розподілу та перерозподілу його через бюджет (рис. 2).

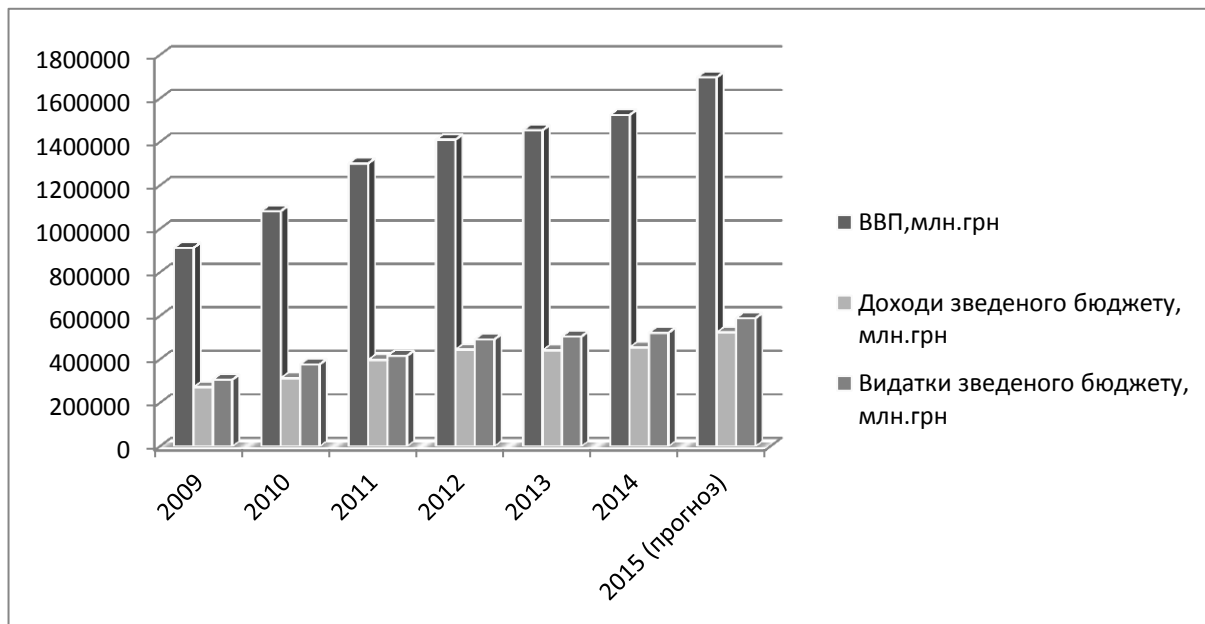

Рис.1. Динаміка обсягу ВВП, доходів та видатків зведеного бюджету [4, 7]

Як видно з рис. 1. протягом аналізованого періоду (2009-2014 рр.) спостерігається тенденція до зростання обсягу ВВП в абсолютному вираженні з 9113345 млн. грн. до 1698531 млн. грн., проте реальний ВВП коливається в межах 85,2% – 100,3% до попереднього року. Причиною розбіжності між зростанням величини номінального та реального ВВП є високі темпи інфляції (індекс інфляції коливається на рівні від 112,3% в – 2009 р до 124,9 % в 2014 р.) [6]. Отже, для формування ефективної бюджетної політики необхідно враховувати економічні, соціальні та політичні чинники, які сприяють процесу стабілізації макроекономічної ситуації, подоланню інфляційних процесів, проведенню реформ з метою покращення рівня економічного розвитку України та добробуту населення.

Формування бюджетної політики пов'язане з необхідністю розподілу частини ВВП для забезпечення виконання державою покладених на неї функцій, тобто визначається рівень централізації ВВП до бюджету. Рівень централізації ВВП та його перерозподілу можна оцінити за допомогою визначення співвідношення між доходами та видатками зведеного бюджету (у % до ВВП) (рис 2).

Як свідчать дані рис. 2, протягом 2009-2015 рр.

не існувало чіткої тенденції щодо рівня централізації ВВП. Частка доходів та частка видатків у валовому внутрішньому продукті коливається з 29,9 % до 34,7 % для доходів та з 33,7% до 34,7% для видатків.

З метою визначення залежності величини доходів та видатків бюджету від величини ВВП побудуємо та проведемо аналіз коефіцієнтів еластичності між зазначеними категоріями (табл. 2).

Коефіцієнт еластичності системи доходів (видатків) бюджету показує, як змінюється обсяг надходжень (видатків) до (з) бюджету залежно від зміни обсягу валового внутрішнього продукту.

Як видно з таблиці 2, доходи державного бюджету зростають значно інтенсивніше при зміні ВВП на 1%, ніж видатки.

Коефіцієнт еластичності доходів державного бюджету тільки в 2013 році має від'ємне значення, тобто при зростанні ВВП на 1%, доходи державного бюджету зменшувалися на 0,2%, оскільки в даному періоді ми спостерігаємо зменшення доходів на -2736,3 млн. грн. у порівнянні з попереднім періодом. Така ситуація обумовлена економічною та фінансовою політикою держави. У всі інші роки досліджуваного періоду даний показник має тенденцію до зростання і становить 1,1%.

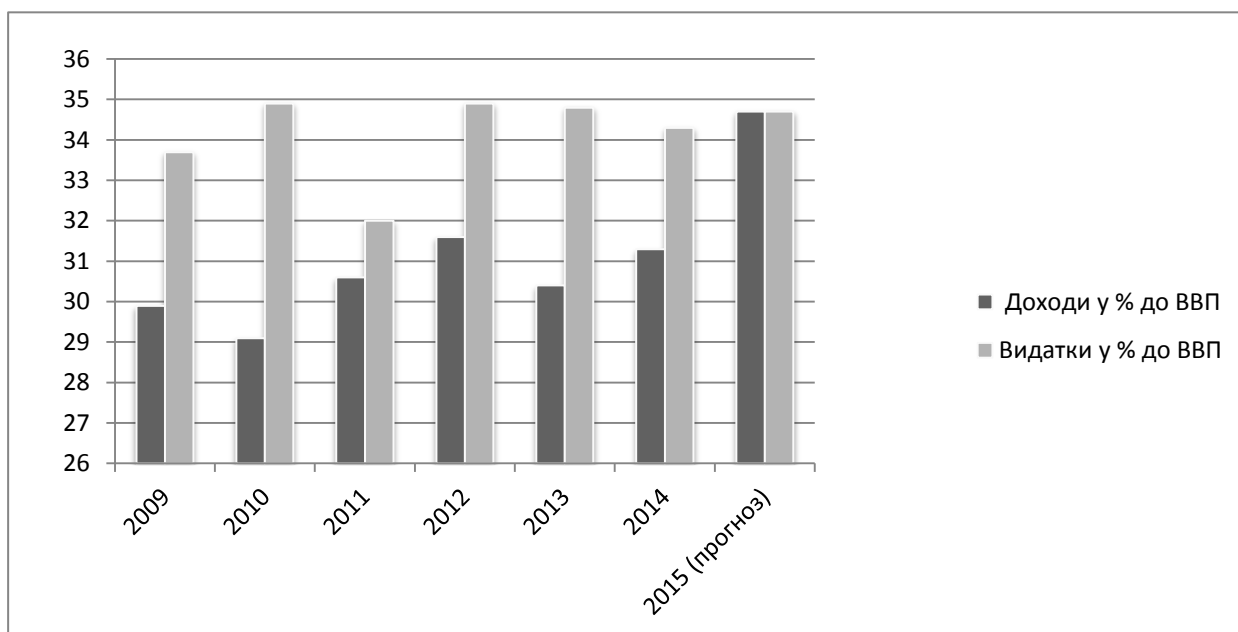

Рис. 2. Динаміка доходів та видатків % до ВВП [4, 7]

Таблиця 2

Динаміка коефіцієнтів еластичності доходної та видаткової частини зведеного бюджету до ВВП за 2009-2015 роки

Роки	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015 (прогноз)
Показник							
ВВП, млн. грн.	913345	1082569	1302079	1411238	1454931	1524965	1698531
Доходи зведеного бюджету, млн. грн.	272967	314506,3	398553,6	445525,3	442788,7	455927,4	525023,1
Видатки зведеного бюджету, млн. грн.	307399,4	377842,8	416853,6	492454,7	505843,8	523004,8	590145,3
Роки		2010/	2011/	2012/	2013/	2014/	2015/2014
Показник		2009	2010	2011	2012	2013	
ВВП :							
абсолютний приріст, млн. грн..	-	169224	219510	109159	43693	70034	173566
темп приросту, %	-	18,5	20,3	8,4	3,1	4,8	11,4
Доходи зведеного бюджету:							
абсолютний приріст, млн. грн.	-	41539,3	84047,3	46971,7	-2736,3	13138,7	69095,7
темп приросту, %	-	15,2	26,7	11,8	-0,6	3	15,2
Видатки зведеного бюджету:							
абсолютний приріст, млн. грн.	-	70443,4	39010,8	75601,1	13389,1	17161	67140,5
темп приросту, %	-	22,9	10,3	18,1	2,7	3,4	12,8
коефіцієнт еластичності доходів від ВВП	-	0,8	1,3	1,4	-0,2	0,6	1,3
коефіцієнт еластичності видатків від ВВП	-	1,2	0,5	2,2	0,9	0,7	1,1

Джерело: [4, 7], розрахунки автора

Коефіцієнт еластичність видаткової частини державного бюджету змінюється від 0,5% до 1,1% що свідчить про їх еластичність, тобто при збільшенні ВВП

на 1% видатки зростатимуть на 1,1%.

Отже, з результатів аналізу можна зробити висновок, що незважаючи на певні негативні зміни у

2009-2014 рр. вдалося зберегти позитивну динаміку коефіцієнта еластичності, що підтверджується виконанням бюджетних планів. І попри негативний вплив політичної та фінансової кризи на всі економічні процеси в Україні сподіваємося, що бюджет 2015 року буде виконано згідно прогнозних показників.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Результати проведеного дослідження свідчать, що ефективність бюджетної політики визначається її

здатністю забезпечити виконання державних функцій, створити відповідні умови для стабільного розвитку економіки. Управління державними фінансами повинно відбуватися за принципами ефективності, стійкості та прозорості, в інтересах суспільства, на основі вираженої бюджетної політики. Основними засадами при формуванні бюджетної політики повинні бути: створення нової моделі міжбюджетних відносин, подальша лібералізація податкової та бюджетної системи, утримання граничного обсягу дефіциту державного бюджету на економічно безпечному рівні, оптимізація видаткової частини бюджету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Федосов В. М. Бюджетна система: підруч. / за наук. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. – К.: Центр учбов. літератури; Тернопіль: Економічна думка, 2012. – 817 с.
2. Проект основних напрямків бюджетної політики на 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=398593&cat_id=398592.
3. Програма економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS14838.html.
4. Офіційний сайт Міністерства фінансів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=404574&cat_id=404610.
5. Основні напрями бюджетної політики на 2009-2014 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://budget.rada.gov.ua/kombjudjet/control/uk/doccatalog/list?currDir=45077>.
6. Финансовый портал Минфин . Индекс инфляции [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua/index/inf/?2014>
7. Закон України «Про Державний бюджет України на 2015 рік та зміни до законодавства України, спрямовані на реалізацію Програми КМУ «Відновлення України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/document/247604932/D0%A3.pdf>.

Петричко Марія Михайлівна

БЮДЖЕТНАЯ ПОЛИТИКА УКРАИНЫ: РЕАЛИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Бюджетная политика является весомым рычагом влияния, которое обеспечивает оптимизацию формирования доходов и использования государственных финансовых ресурсов с целью регулирования социальных и экономических процессов и обеспечения макроэкономического роста. Цель исследования заключается в обобщении существующих теоретических подходов к определению сущности бюджетной политики и, на их основе, формирование рекомендаций направленных на оптимизацию перераспределения финансовых ресурсов через бюджет страны с учетом динамики экономического развития. Рассчитаны показатели эластичности доходов и расходов сводного бюджета от валового внутреннего продукта с использованием статистических методов, в частности рядов динамики. Рассмотрены сущность определения категории «бюджетная политика» и обобщены подходы к ее трактовке. Обосновано, что бюджетная политика - это совокупность приемов и мероприятий государства, обусловлена нормами действующего законодательства и соответствующим аппаратом управления по аккумулированию и использования финансовых ресурсов государства с целью обеспечения социально-экономического развития. Исследованы основные направления бюджетной политики и выделены основные тенденции ее формирования в Украине. Проанализированы доходы и расходы сводного бюджета, определены их зависимость от изменения валового внутреннего продукта и обозначены основные тенденции таких изменений. Исследованы факторы, которые влияют на проведение бюджетной политики как основного рычага влияния на социально-экономическое развитие страны. Предложены основные принципы формирования эффективной бюджетной политики. Научная новизна исследования заключается в обобщенные теоретических положений относительно функционирования бюджетной политики в Украине и обоснования конкретных предложений по совершенствованию направлений ее проведения. Определено, что эффективность бюджетной политики определяется ее способностью обеспечить выполнение государственных функций, создать соответствующие условия для стабильного развития экономики. Основными принципами при формировании бюджетной политики должны быть: создание новой модели межбюджетных отношений, дальнейшая либерализация налоговой и бюджетной системы, содержание предельного объема дефицита государственного бюджета на экономически безопасном уровне, оптимизация расходной части бюджета. Обоснованные результаты формируют научную основу для практического решения проблемы функционирования бюджетной политики в Украине.

Ключевые слова: бюджет, бюджетная политика, доходы бюджета, расходы бюджета, валовой внутренний продукт.

Petrychko M.

BUDGETARY POLICY OF UKRAINE: REALITIES AND PROSPECTS

Budgetary policy is an important lever of influence that provides optimization of income and the use of state funds in order to regulate social and economic processes and ensure macroeconomic growth. The aim of the study is to summarize existing theoretical approaches to defining the essence of fiscal policy and on this basis development of recommendations aimed at optimizing the redistribution of financial resources through the national budget, taking into account the dynamics of economic development. Elasticities of income and expenditures of the consolidated budget of the gross domestic product have been calculated with the help of statistical methods, including time series. The essence of the definition of "fiscal policy" and generalized approaches to its treatment have been considered. It has been proved that budgetary policy is a set of techniques and activities of the state, stipulated by existing laws and relevant administrative apparatus on the accumulation and use of state financial resources for the social and economic development. The main ways of budgetary policy have been studied and the main trends of its formation in Ukraine have been singled out. Revenues and expenditures of the consolidated budget have been analyzed, their dependence on changes in gross domestic product have been determined and the major trends of change have been outlined. The factors that affect the budgetary policy as the main lever of influence on social and economic development have been studied. The basic principles of forming effective budgetary policy have been suggested. Scientific novelty of research is summarizing theoretical positions on the budgetary policy operation in Ukraine and justification of specific proposals for the improvement. It has been determined that the effectiveness of budgetary policy is determined by its ability to ensure the performance of state functions, create appropriate conditions for sustainable economic development. Fundamentals of the budgetary policy should be: creation of a new model of interbudgetary relations, further liberalization of tax and budget systems, maintenance of the limit of the state budget deficit to economically safe level, optimization of expenditures. Substantiated scientific results form the basis for a practical solution to the problem of budget policy in Ukraine.

Key words: budget, budgeting, budget revenues, expenditures, gross domestic product.

Одержано 17.02.2015 р.